

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра туристичного і готельно-ресторанного бізнесу
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавру
зі спеціальності 242 «Туризм»
за освітньою програмою 242 «Туризм»

на тему: **Напрями розвитку туристично-рекреаційного потенціалу
малих міст Одеського регіону**
(назва теми)

Виконавець:

студентка 4 курсу, групи 47
ФМЕ, денної форми навчання
Остап'юк Вікторія Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

к.п.н, ст.викладач кафедри ТiГРБ
(науковий ступінь, вчене звання)
Мартінова Наталя Степанівна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Питанням розвитку рекреації та туризму на сучасному етапі приділяється значна увага, тому що вони відіграють суттєву роль у поліпшенні соціально-економічного розвитку у регіонах України. Важливість туризму в суспільстві багатогранна: він заохочує розвиток суміжних галузей із туризмом та рекреацією – транспорту, зв'язку, торгівлі, виробництва сувенірної продукції, послуг, ресторанів, будівництва тощо. Крім того, туризм є справжнім каналом міжкультурної комунікації, сприяє збереженню культурної спадщини та традицій, сприяє розвитку народних промислів, відновлює та береже пам'ятки культури та історії.

Внаслідок значного зростання чисельності населення великих міст, їх несприятливої економічної та екологічної ситуації в розвинутих державах світу дедалі більше зростає роль малих міських поселень у поселенському, виробничому та туристичному відношеннях. В Україні у малих міських поселеннях відбуваються істотні зміни під впливом глобалізації, суспільних трансформацій та міграційних процесів. Більшість з них зазнають негативних змін у своєму розвитку: занепадає містоформуюча база, зростає безробіття, населення виїздить у більші за чисельністю населення міста. Тому стратегічними цілями розвитку рекреації та туризму в Україні повинно стати створення конкурентоспроможного туристичного продукту саме в малих містах за допомогою забезпечення комплексного розвитку території з урахуванням соціально-економічних особливостей розвитку, інтересів населення, відповідального природокористування на засадах збереження та відновлення природного екологічного середовища та дбайливого ставлення до історико-культурної спадщини. Завдяки туристично-рекреаційному потенціалу можливе функціонування індустрії туризму, що робить особливо актуальним вивчення природи даної економічної категорії, уможливорює формування принципів ефективного його використання через призму відповідальної туристської політики, яка враховує необхідність збереження навколишнього природного середовища, культурної та історичної спадщини, диверсифікації робочих місць.

Теоретичні дослідження сутності і складових туристичного та рекреаційного потенціалу відображено у роботах вітчизняних та зарубіжних авторів: О. Бейдик, О. Шаблій, В. Бедеяєв, Н. Святохо та ін. Проблеми щодо підвищення туристичної привабливості регіонів і територій, зокрема Одещини, досліджували у своїх працях такі вітчизняні науковці як: В. Герасименко, С. Галасюк, І. Давиденко, О. Михайлюк та ін.

Актуальність обраної теми полягає у важливості визначення компонентів туристично-рекреаційного потенціалу малого міста та їх взаємозв'язків, а також ступеня впливу на ефективність туристичної діяльності. На основі цього можливо підвищення ефективності використання його туристично-рекреаційного потенціалу, виявлення резервів розвитку, розробка комплексних програм розвитку туризму в малому місті.

Практична значущість. Проведені дослідження розширюють і поглиблюють оцінку туристично-рекреаційного потенціалу малого міста Білгород-Дністровський та розкривають можливості й напрями його більш ефективного розвитку.

Мета кваліфікаційної роботи: на основі теоретичних засад розвитку туризму і рекреації в малих містах дослідження туристично-рекреаційного потенціалу Білгород-Дністровського та надання рекомендацій щодо його подальшого розвитку.

Відповідно до мети кваліфікаційної роботи було поставлено такі **завдання:**

- розглянути зміст поняття туристично-рекреаційного потенціалу території та дослідити його складові;
- визначити особливості малого міста як туристичної дестинації та стратегічні напрями розвитку його туристично-рекреаційного потенціалу;
- охарактеризувати туристично-рекреаційні ресурси об'єкту дослідження – міста Білгород-Дністровський, Одеської області;
- оцінити рівень розвитку інфраструктури міста Білгород-Дністровський для цілей туризму та рекреації ;
- дослідити рівень просування міста Білгород-Дністровський як туристичної дестинації;
- проаналізувати актуальні проблеми туристично-рекреаційної індустрії Білгород-Дністровський та на цій основі надати пропозиції щодо напрямів розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Білгород-Дністровського.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є туристично-рекреаційний потенціал малого міста Білгород-Дністровський. **Предметом** дослідження є теоретичні та практичні підходи щодо напрямів розвитку туристично-рекреаційного потенціалу малого міста Білгород-Дністровський як туристичної дестинації.

Теоретичною основою роботи служать праці вітчизняних та закордонних учених з рекреаційної географії, країнознавства, управління туристичними дестинаціями, проблем розвитку територіально-рекреаційних систем, організації роботи підприємств у сфері туризму ін. **Інформаційною базою** для роботи послужили нормативно-правові акти та програмні документи в області стратегії розвитку держави, розвитку підприємництва, сфери туризму, регіонального розвитку, статистичні дані галузевих збірників, звіти та програмні документи Одеської обласної адміністрації, Білгород-Дністровської міської ради та ін.

У роботі знайшли своє застосування наступні методи дослідження. Застосовано загальнонаукові і спеціальні методи: теоретичного узагальнення; групування, порівняння; графічний метод; аналізу та синтезу; структурно-логічний; економічні методи.

Структура та зміст кваліфікаційної роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел

та додатків. Загальний обсяг роботи 84 сторінки машинописного тексту. Робота містить 5 таблиць, 12 рисунків, список використаної літератури складається із 63 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні засади територіальної організації та розвитку туризму і рекреації в малих містах**» розглянуто такі питання.

Розглянуто теоретичні засади територіальної організації та розвитку туризму і рекреації в малих містах. Вивчено поняття туристично-рекреаційного потенціалу території та його складові, при цьому встановлено, що важливість виявлення компонентів туристично-рекреаційного потенціалу малого міста як території, їх взаємозв'язків, а також ступеню впливу на ефективність туристичної діяльності обумовлена тим, що на основі представленої інформації можлива подальша розробка комплексних програм розвитку туризму в малому міста, найбільш оптимальне використання всіх компонентів його туристично-рекреаційного потенціалу (природно-ресурсної, історико-культурної, економічної та соціальної компоненти).

Встановлено, що стратегічними пріоритетами розвитку малих міст як туристичних дестинації можна назвати створення, вдосконалення і підтримка його туристичного продукту; розбудова простору малого міста як дестинації; розвиток його інфраструктури; промоція малого міста як туристичної дестинації; підсилення спроможності людських ресурсів й активізація підприємництва у міста та також інституалізація туристичного сектору.

У другому розділі «**Дослідження туристично-рекреаційного потенціалу міста Білгород-Дністровський**» досліджено діяльність об'єкту роботи.

Нами було проаналізовано природні та історико-культурні ресурси міста Білгород-Дністровський, вивчено наявність туристичної інфраструктури, а також досліджено рівень просування міста.

Розвиток туризму – пріоритетний напрямок економічного зросту Білгород-Дністровського. Особливості географічного положення, сприятливі природно-кліматичні умови, багате історичне минуле, наявність численних пам'ятників архітектури, містобудування та археології (а головною з них історичної визначною пам'яткою є середньовічна фортеця, побудована слов'янськими народами в XIV – XV віках), культурно-оздоровчих установ створюють можливість для розвитку в місті високорентабельної туристично-рекреаційної галузі.

Перевагами, що сприяють розвитку туристичної діяльності у місті, є наявність інфраструктури для цілей туризму та рекреації, а також присутність досить значних ресурсів для успішного розвитку подієвого туризму, який може успішно слугувати цілям просування міста. У Білгород-

Дністровському регулярно проводяться міські, регіональні, національні та міжнародні фестивалі та свята.

У третьому розділі «**Напрями розвитку туристично-рекреаційного потенціалу міста Білгород-Дністровський**» надані такі пропозиції.

У розділі розглянуто існуючі проблеми туристично-рекреаційної сфери Білгород-Дністровського, які негативно впливають на її розвиток, по таким напрямкам як формування та просування туристичного продукту, недорозвиненість туристичної інфраструктури міста, недостатньо збалансований та конкурентоспроможний туристичний продукт, а також незадовільний стан загальної інфраструктури Білгород-Дністровського. Надані рекомендації щодо опрацювання деяких з проблем.

Як ефективний інструмент розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Білгород-Дністровського нами запропоновано проект мобільного додатку «Білгород-Дністровський – Родзинка Півдня», який буде забезпечувати туристам можливість планувати заздалегідь програму подорожі у Білгород-Дністровський, зможе ознайомити туристів з історією міста та зацікавити його унікальними історичними та архітектурними пам'ятками, допоможе отримати повну й достовірну інформацію про варіанти проведення часу в Білгород-Дністровському, ознайомлюючи в тому числі з календарем міських івентів, а також надасть гостям міста всю необхідну інформацію для організації комфортного відпочинку на його території.

ВИСНОВКИ

Питанням розвитку рекреації та туризму на сучасному етапі розвитку суспільства приділяється все більше уваги, тому що цей вид діяльності для багатьох країн та регіонів є стратегічним, знаходиться в сфері пріоритетного розвитку багатьох територій, в тому числі України в цілому, та Одеського регіону зокрема.

У загальному визначенні поняття рекреація – це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людини для її оздоровлення, а також культурно-пізнавальної та спортивної діяльності поза межами постійного місця проживання. Розрізняють три форми рекреації: відпочинок, лікування та безпосередньо туризм. Туризм можна визначити як «мобільну частину рекреації», пов'язану з доданням простору задля відпочинку, розваги або лікування, або з будь-якою іншою метою, не пов'язаною з отриманням прибутку.

Важливою передумовою розвитку туризму як виду рекреації є наявність різних видів туристично-рекреаційних ресурсів, які виступають основою економічного зростання і розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. Вони можуть бути представлені в наступному вигляді: земельні,

водні, лісові та інші рекреаційно-туристичні природні ресурси; капітал (фінансові ресурси); людські (трудові) ресурси; підприємницька сфера, підприємницькі ідеї; інновації; інформація; знання. Тобто, туристично-рекреаційний потенціал території можна визначити як наявність певних можливостей та ресурсів, які можуть бути використанні для розвитку туристичної та рекреаційної діяльності.

Існує безліч підходів до розкриття складових туристично-рекреаційного потенціалу території. У загальному визначенні, він є комбінацію природної та набутої фізичної, соціальної, інтелектуальної, культурної та духовної компонент потенціалу його носіїв, які становлять рекреації території з відповідними умовами для їх реалізації, що дають змогу ефективно вирішувати поточні та стратегічні завдання її розвитку. Туристично-рекреаційний потенціал формується такими складниками, як природні ресурси, історичні, сакральні, культурно-пізнавальні, культурно-розважальні та інші атракційні об'єкти певної території, які можуть використовуватися для організації відпочинку, подорожей, пізнання, екскурсій, занять спортом, лікування та оздоровлення.

Треба зазначити, що концентрація туристичних-рекреаційних ресурсів у межах окремих регіонів неоднорідна. Території, володіючи значним потенціалом використання первинних туристичних ресурсів, без належного інфраструктурного забезпечення не мають перспектив розвитку туризму в цілому. Та навпаки, існують території з потенційними туристично-рекреаційними можливостями, але не є привабливими для туристів через відсутність чи недостатнє використання первинних туристичних ресурсів за наявності другорядних чи допоміжних.

Досліджуючи поняття туристично-рекреаційного потенціалу території, також вкрай доцільно привернути увагу до створених туристичних ресурсів, які класифікують як ідейно-тематичні ресурси. Тобто, це ресурси, які не існували в природі, а були створені креативними підприємцями на основі конкретної ідеї, беручи за основні фокуси певні питання. До них відносяться подієві ресурси, які є динамічними чинниками формування туристичних потоків, оскільки вони включають передумови мотивації подорожувати до місця, де відбувається подія чи явище. Слід зазначити, що за сучасних умов вагомість подієвих ресурсів зростає серед інших складників класифікації туристично-рекреаційного потенціалу.

В роботі наголошено на важливості виявлення усіх компонентів туристично-рекреаційного потенціалу території та їх взаємозв'язків, ступені їх впливу на ефективність туристичної діяльності, тому що саме на цієї основі можлива подальша розробка комплексних програм розвитку туризму на відповідній території та найбільш оптимальне використання всіх компонентів її туристично-рекреаційного потенціалу.

Сучасні підходи в туризмі пов'язані з появою нового поняття «дестинації» – це територія, яка є привабливою для туристів завдяки наявності унікальних або специфічних туристично-рекреаційних ресурсів та

відповідної інфраструктури, доведених до споживачів у вигляді готового туристичного продукту з метою задоволення їх найрізноманітніших потреб. Іншими словами, це місце призначення туриста, де він має реалізувати мету своєї подорожі.

Міста, чисельність населення яких становить менше 50 тис. осіб, відносять до категорії малих міст. Вони є найчисельнішою групою серед усіх міст в структурі міського розселення і відіграють важливу роль в територіальній організації суспільства. Визначено, що подібна тенденція характерна не лише для України, але і для переважної більшості європейських країн. Малі міста як туристично-рекреаційні дестинації – це носії романтики, живописності і того особливого колориту, який неможливо відтворити штучними засобами. Для розвитку малих міст з цінним історико-культурним потенціалом туризм може і має стати одним із пріоритетних напрямків. Нами було вивчено головні критерії сприятливості малих міст для розвитку туризму – це наявність в них об'єктів, що відповідають наступним вимогам: унікальність, незвичність, відсутність аналогів в інших регіонах; широка популярність; пізнавальна цінність, зв'язок з важливими історичними подіями, видатними особистостями світової історії; висока художня цінність самого об'єкта і його оточення; збереження і підготовленість до показу; зручність і доступність розташування малого міста.

Надання туристських функцій малим містам потребує внесення суттєвих змін до їх містобудівної організації. При формуванні малих міст як центрів туризму слід обов'язково враховувати специфіку їх планування і забудови, ландшафтні умови, їх композиційно-просторову організацію. По-перше, треба зробити пріоритетом розвиток їх туристської інфраструктури, тому що ефективне функціонування туристських центрів неможливе без розвиненої інфраструктури, що зазвичай є проблемою для малих міст України. По-друге, слід приділяти увагу просторовому розмежуванню функцій обслуговування туристів і проживання місцевого населення. По-третє, значна частина історичної забудови малих міст України потребує реконструкції та модернізації з обов'язковим збереженням особливостей композиційно-просторових рішень. По-четверте, важлива продумана організація транспортних і пішохідних зв'язків (наприклад, зручні під'їзди для великогабаритних туристських автобусів до основних об'єктів туристського показу, створення транспортних обходів зон концентрації історико-культурних цінностей, розміщення автостоянок необхідної ємності поблизу місць масових відвідувань, створення пішохідних безтранспортних зон у місцях концентрації історико-культурних цінностей та об'єктів обслуговування туристів). По-п'яте, важливим є формування культурно-туристських зон, що має забезпечувати охорону і підтримку в належному стані історико-культурних та природних цінностей, раціональне використання їх як об'єктів туризму, розвиток сервісної мережі, що, в свою чергу, активізуватиме соціально-економічні процеси в малих містах,

створення нових робочих місць, підвищення рівня доходів і поліпшення умов життєдіяльності місцевого населення.

Стратегічними пріоритетами розвитку малого міста як туристичної дестинації можна назвати створення, вдосконалення і підтримка його туристичного продукту; розбудова простору малого міста як дестинації; розвиток його інфраструктури; промоція малого міста як туристичної дестинації; підсилення спроможності людських ресурсів й активізація підприємництва у місті та також інституалізація туристичного сектору.

Об'єктом дослідження даної роботи є мале місто Одеської області – Білгород-Дністровський. Місто має вигідне географічне розташування на півдні України біля кордонів з Молдовою, Болгарією, Румунією на узбережжі Дністровського лиману (найбільшого лиману України), поряд з курортно-рекреаційною місцевістю. Місто знаходиться на шляху міжнародних річкових поєднань та міжнародних морських шляхів. Має сприятливі кліматичні умови для туристичної та водно-рекреаційної діяльності (300 сонячні днів на рік, відсутні сильні вітри, м'які зими). Білгород-Дністровський – одне з найстародавніших міст України та одне з найстаріших міст Європи, що має багате історичне минуле. Є центром зосередження об'єктів культурно-пізнавального туризму – в місті розташовані 35 пам'яток архітектури та містобудування, 18 пам'яток історії, 3 пам'ятки археології та 1 пам'ятка монументального мистецтва. Головним об'єктом, який приваблює туристів, є фортифікаційна споруда «Акерманська фортеця» (XIV-XVIII ст.) та античне місто «Тіра» (багатошарове городище IV-VI ст. до н.е.) – національні пам'ятки історії та культури.

Білгород-Дністровський має досить розвинену туристичну інфраструктуру. Вона представлена транспортною інфраструктурою, інфраструктурою розміщення, харчування, торгівлі, закладами та об'єктами продажу товарів для туристів (сувенірна продукція), інфраструктурою дозвілля і розваг, масовими заходами, туристичним маршрутами. В місті функціонують близько 50 готелів та аналогічних засобів розміщення, також пропонуються й індивідуальні засоби розміщення – квартири й котеджі. В Білгороді-Дністровському розташовано близько 32 ресторанів, піцерій, кафе та кав'ярень, окрім їдалень та пунктів швидкого приготування їжі та самообслуговування. Що стосується транспортного комплексу, місто Білгород-Дністровський має морський торговий порт, залізничний вокзал та досить розвинену мережу міського автотранспорту. Місто має високу транспортну доступність, дістатися нього можна автомобільним, залізничним, водним транспортом. Найближчий міжнародний аеропорт розташований на відстані 70 км.

На території головної туристичної атракції міста, Акерманської фортеці, пропонується екскурсійне обслуговування туристів, також на об'єкті туристам доступні численні розваги.

Нами також було встановлено наявність значних ресурсів для успішного розвитку подієвого туризму у місті, який може успішно слугувати

цілям просування Білгород-Дністровського та сприяти подальшому розвитку туристичної діяльності у місті. Вже зараз у Білгород-Дністровському регулярно проводяться міські, регіональні, національні та міжнародні фестивалі та свята.

При означених сильних сторонах туристично-рекреаційного потенціалу міста, існує ряд проблем, які значно гальмують його розвиток. Це такі проблеми, як формування та просування туристичного продукту, недорозвиненість туристичної інфраструктури міста, недостатньо збалансований та конкурентоспроможний туристичний продукт, а також незадовільний стан загальної інфраструктури міста. Нами було надані рекомендації щодо опрацювання деяких з вищеперелічених проблем.

Як ефективний інструмент розвитку туристично-рекреаційного потенціалу міста нами запропоновано проект мобільного додатка «Білгород-Дністровський – Родзинка Півдня», який буде забезпечувати туристам можливість планувати заздалегідь програму подорожі у Білгород-Дністровський, зможе ознайомити туристів з історією міста та зацікавити його унікальними історичними та архітектурними пам'ятками, допоможе отримати повну й достовірну інформацію про варіанти проведення часу в Білгород-Дністровському, ознайомлюючи в тому числі з календарем міських івентів, а також надасть гостям міста всю необхідну інформацію для організації комфортного відпочинку на його території. Додаток інформує про широкі можливості міста, орієнтує, мотивує на ухвалення рішення про сценарій відпочинку саме у Білгород-Дністровському.

АНОТАЦІЯ

Остап'юк В.О., Напрями розвитку туристично-рекреаційного потенціалу малих міст Одеського регіону

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 242 «Туризм» за освітньою програмою 242 «Туризм» – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2022.

В роботі визначено теоретичні засади територіальної організації та розвитку туризму і рекреації в малих містах. Надано визначення поняття «туристично-рекреаційний потенціал території» та розкрито його складові. Виокремлено специфічні риси малого міста як туристично-рекреаційної дестинації. Обґрунтовано стратегічні напрями розвитку туристично-рекреаційного потенціалу малих міст.

Також в процесі роботи проведено дослідження туристично-рекреаційного потенціалу малого міста Білгород-Дністровський. Проаналізовано природні та історико-культурні ресурси міста Білгород-Дністровський. Оцінено рівень розвитку інфраструктури міста Білгород-Дністровський для цілей туризму та рекреації. Досліджено рівень просування міста Білгород-Дністровський як туристично-рекреаційної дестинації.

В результаті узагальнення актуальних проблем розвитку туристично-рекреаційного потенціалу міста Білгород-Дністровський надано рекомендації щодо його покращення. Запропоновано проект мобільного додатку «Білгород-Дністровський – Родзинка Півдня» як ефективного інструменту просування та розвитку туристично-рекреаційного потенціалу міста Білгород-Дністровський.

Ключові слова: туристично-рекреаційний потенціал території, мале місто, туристична дестинація, подієві туристичні ресурси

ANNOTATION

Ostapuy`k V.O., Directions of tourism and recreational potential development of small places in Odessa region

The qualifying work for obtaining an educational bachelor's degree in specialty 242 "Tourism" for educational program 242 "Tourism"
Odessa National Economic University, Odessa, 2022

Diploma thesis identifies the theoretical foundations of territorial organization and development of tourism and recreation in small towns. The definition of the concept of "tourism and recreational potential of the territory" is given and its components are revealed. The specific features of a small town as a tourist and recreational destination are highlighted. Strategic directions of development of tourism and recreational potential of small towns are substantiated.

There are investigated of the tourism and recreational potential of Bilhorod-Dnistrovskiy as a small town as well. The natural, historical and cultural resources of Bilhorod-Dnistrovskiy and level of its infrastructure development for the purposes of tourism and recreation is estimated. The level of promotion of the town as a tourist and recreational destination has been studied.

As a result of generalization of actual problems of Bilhorod-Dnistrovskiy tourism and recreational potential development there have been given a recommendations for its improvement. There was proposed the project of the mobile application "Bilhorod-Dnistrovskiy - the raisin of the South" as an effective tool for promoting and developing the tourism and recreational potential of Bilhorod-Dnistrovskiy.

Keywords: tourism and recreational potential of the territory, small town, tourist destination, event tourist resources